

LEV NİKOLAYEViÇ TOLSTOY
Hacı Murat

© 2005 İletişim Yayıncılık A.Ş., Dünya Klasikleri / 1. BASIM
2005-2012, İstanbul (2 baskı)

Хаджи Мурат

© Önsöz: 2003, Azar Nafisi, "Introduction to *Hadji Murád*",
Hadji Murád, The Modern Library.
© Sonsöz: 1975, Nancy Dworsky, "*Hadji Murad: A Summary and
a Vision*", *Novel: A Forum on Fiction*.
Sonsözün yayın hakları Duke University Press'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 1123 • İletişim Klasikleri 22

ISBN -13: 978-975-05-05-1533-0

© 2014 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM

1-5. Baskı 2014-2022, İstanbul

6. Baskı 2025, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Yevgeni Yevgenyevič Lansere, "Hacı Murat
müritleriyle dağdan iniyor", 1916

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Beyza Altay

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6

Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

Hacı Murat

Хаджи Мурат

RUSÇADAN ÇEVİREN *Leyla Soykut*

AZAR NAFİSİ'NİN ÖNSÖZÜ VE
NANCY DWORSKY'NİN SONSÖZÜYLE

LEV NİKOLAYEViÇ TOLSTOY 9 Eylül 1828'de Moskova yakınlarında bulunan Tula'daki Yasnaya Polyana Malikanesi'nde zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İki yaşında annesini, dokuz yaşında babasını kaybetti ve akrabaları tarafından yetiştirildi. 1844'te Kazan Üniversitesi'ne girdi fakat resmî eğitime duyduğu tepkiyle 1847'de Yasnaya Polyana'ya geri dönerek kendi kendisini yetiştirmeye karar verdi. 1852'de orduya katıldı ve burada boş zamanlarında yazmaya başladı. 1857'ye kadar *Çocukluk*, *İlk Gençlik* ve *Gençlik* adlarında üç ciltlik otobiyografik romanını tamamladı. 1854'te Kırım Savaşı'na katılan Tolstoy, buradaki tecrübelerinden yola çıkarak *Sivastopol'*ü kaleme aldı. 1857'de Fransa, İtalya ve İsviçre'yi kapsayan ilk Avrupa seyahatine çıktı ve eğitim kurumlarıyla ilgili bilgi topladı. Rusya'ya dönüşünde köylü çocuklar için bir okul açtı. 1859'da *Aile Mutluluğu* adlı romanını yazdı. 1860'ta tekrar Avrupa gezisine çıktı ve Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'da eğitim kurumlarıyla ilgili araştırmasını derinleştirdi. Bu dönemde kendine ait ahlak felsefesi de biçimlenmeye başlamıştı. 1862'de Sofya Andreyevna Behrs'le evlendi. 1863'te yazmaya başladığı ve basıyapıtı olarak kabul edilen *Savaş ve Barış*'ı 1869'da tamamladı. Romanın başarısından cesaretle, 1873 ila 1877 arasında ikinci büyük romanı *Anna Karenina*'yı yazdı. 1880'den itibaren devlete ve kiliseye ağır eleştiriler yönelteceği kitaplar yazmaya başladı ve Tolstoyculuk düşüncesinin yapıtaşlarını oluşturdu. 1886'da *Ivan İlyiç'in Ölümü*'nü, 1889'da *Kroyçer Sonatı*'nı yayımladı. 1895'te *Efendi ile Uşağı*'nı yazdı. Aynı yıl Kilise'ye ağır eleştiriler yönelttiği son büyük romanı *Diriliş*'i yazmaya başladı; 1899'da yayımlanan roman, Rus Ortodoks Kilisesi'nden afaroz edilmesine sebep oldu. Son romanı *Hacı Murat*'ı 1896'da yazmaya başladı; 1904'te tamamlayacağı eser, ancak ölümünden sonra yayımlanacaktı. Tolstoy 1900'den sonra zamanının çoğunu din, toplum, ahlâk, sanat konularındaki görüşlerini anlatan yazılar yazmaya ayırdı. Bu dönemde, yazar kimliğinin yanı sıra ruhani ve ahlâki bir lider olarak da ün saldı. Hayatı ile fikirleri arasında tutarlılık sağlamak amacıyla, giderek daha sade bir yaşam sürmeye başladı. Önce içkiyi ve tütünü bırakıp köylüler gibi giyinmeye başladı, ardından ölümünden sonra mal varlığını köylülere bırakmaya karar verdi. Mülkiyet konusundaki radikal fikirleri nedeniyle ailesiyle, özellikle de karısıyla arası açıldı. Bu anlaşmazlık, son yıllarını gitgide artan bir psikolojik sıkıntı içinde geçirmesine sebep oldu. 1910 sonbaharında içinde bulunduğu şartlara daha fazla dayanamayarak küçük kızını ve doktorunu yanına alıp evi terk etti ve bir süre sonra, 20 Kasım'da Astapovo'da zatürreden öldü. Cenazesi iki gün sonra, binlerce kişinin katıldığı bir törenle Yasnaya Polyana'da defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	7
KRONOLOJİ	13
ÖNSÖZ	
<i>HACI MURAT</i> / AZAR NAFİSİ.....	31

Hacı Murat

SONSÖZ	
<i>HACI MURAT: BİR ÖZET VE BİR BAKIŞ</i> / NANCY DWORSKY.....	235

Grigori Gagarin'in yaptığı
Hacı Murat portreleri (solda).

**Yevgeni Yevgenyeviç
Lansere'in Hacı Murat için
yaptığı çizimler:**

- Hacı Murat, Sado'nun evinde
(sağ üstte).
- Şeyh Şamil, Hacı Murat'ın
oğlu Yusuf'u huzuruna kabul
ediyor (sağ altta).

Tarlalardan geçerek eve dönüyordum. Yazın tam ortasıydı. Otlaklar biçilmişti, çavdar tarlaları da yakında biçilmeye başlanacaktı.

Yılın bu mevsiminde renkleri birbirine pek güzel uyan çiçekler olur: Kırmızı, beyaz, pembe güzel kokulu, yumuşak yoncalar meğrur koyungözleri; taçları süt beyaz, ortaları sapsarı, garip ama hoş kokulu “seviyor-sevmiyorlar”, bal kokulu sarı katırtırnakları, laleleri andıran mor, beyaz uzun uzun çan çiçekleri; yerlerde sürünen bezelye şişeleri; sarı, kırmızı, pembe mor mineler; yol boyunca görünen, hoş ama çok hafif bir kokusu olan pembe sinirotları, henüz açılmışken güneşin ışıkları altında parlak lacivert, akşamları ya da artık solmaya yüz tuttuklarında ise, ya mavi ya kırmızımtrak görünen peygamber çiçekleri, etrafa tatlı bir badem kokusu yayan, doku-nunca da çabucak solan sarmaşık çiçekleri...

Çeşit çeşit çiçeklerden bir demet yaparak eve dönüyordum; bir hendekte, olağanüstü güzel, kırmızı renkte bir devedikenini gördüm: Bu, bizde “Tatar” denilen cinsten bir devedikeniydi. Otları biçenler ona pek dokunmamaya çalışır ama istemeden kopardıklarında, hemen onu ot yığının-

dan alırlar, kimsenin eline batmasın diye bir kenara atarlar. Aklıma bu devedikenini koparıp çiçek demetinin ortasına koymak geldi. Hendeğin içine indim, çiçeğin ortasına yapışmış derin derin, tatlı tatlı uyuyan, üstü hafif tüylü bir yaban arısını kovdum, sonra çiçeği koparmaya çalıştım. Fakat bu çok zor bir işti. Elime mendil sardığım halde dikenlerin her yandan parmaklarıma batması bir yana, çiçeğin sapı o kadar sağlamdı ki, onunla beş dakika kadar uğraştım durdum. Sonunda sapın liflerini teker teker koparmak zorunda kaldım. Güç bela çiçeği kopardığımda sap artık lime lime olmuştu, çiçeğin kendisi de, o kaba, hantal yapısı ile demetteki incecik, narin çiçeklere hiç uymuyordu. Yerindeyken pek güzel olan çiçeği ziyan ettiğime pişman oldum. Onu yere attım. Sonra çiçeği koparmak için harcadığım çabayı hatırlayarak “Ne kadar büyük bir gücü, ne kadar büyük bir yaşama isteği vardı!.. Canını kurtarmak için nasıl da çabalıyordu!.. Hayatını ne kadar pahalıya mal etti!” diye düşündüm.

Evime giden yol yeni sürülmüş henüz ekilmemiş kara topraklı tarlaların arasından geçiyordu. Tozlu yolun üzerinden ayaklarımı sürüye sürüye gidiyordum. Yeni sürülmüş tarla bir çiftlik sahibine aitti, çok büyüktü, o kadar ki, her iki yanda, ileride ta dağın yamacına kadar, düzgün bir şekilde harmanlanmış, henüz ekilmemiş, dinlendirilmiş kara topraktan başka hiçbir şey görünmüyordu. Toprak çok iyi sürülmüştü, tarlanın hiçbir yerinde bir tek bitki, bir tek ot görünmüyordu. Kapkara topraklar göz alabildiğine uzayıp gidiyordu. Bu ölü, bu kapkara tarlanın içinde, elimde olmadan bir canlılık belirtisi bulmaya çalışarak “İnsan denilen varlık ne kadar tahripkâr!.. İşte burada da, kendi yaşamını sürdürebilmek için kimbilir nice canlı varlığa, nice bitkiye kıydı!” diye düşünüyordum. Önümde, yolun sağında, ne olduğunu kestiremediğim bir küme vardı. Biraz yaklaşıncı onun da

boşuna kopardığım, sonra da yere attığım “Tatar çiçeği” olduğunu gördüm.

Bu “Tatar çiçeği” öbeğinin üç filizi vardı. Bunlardan birinin üst kısmı koparılmıştı, sapın geri kalan kısmı koparılmış bir el gibi sarkıyordu. Öteki iki saptan ise birer çiçek vardı. Bu çiçekler de bir zamanlar koyu kırmızıydı, şimdikiye ikisi de kararmıştı. Saplardan biri kırılmış, kırılmış olan kısım, ucunda kirli çiçeğiyle, aşağı doğru sarkmıştı. Öbür çiçek de kara toprağın çamuruna bulanmıştı ama, her şey yağmır gene de dimdik duruyordu. Belli ki öbeğin üzerinden bir araba tekerleği geçmişti. Çiğnenen bitki öbeği daha sonra yeniden doğrulmuştu. Belki biraz yan duruyordu, ama ne olursa olsun duruyordu ya!.. Sanki vücudundan bir parça koparmış, bağırsaklarını deşmiş, elini kırmış, gözünü oymuşlardı da, o gene çevresindeki bütün canlı kardeşlerini yok eden insana teslim olmamıştı!.. Ona karşı hâlâ dimdik ayakta duruyordu...

“Bu ne müthiş bir direnme!” diye düşündüm. “İnsan buradaki her şeyi kendisine boyun eğdirmiş, hepsini yenmiş!.. Milyonlarca bitkiyi yok etmiş; yine de, işte bu devedikeni ona teslim olmamış...”

O zaman aklıma çok eski bir Kafkas öyküsü geldi. Bu öykünün bir kısmını kendim yaşadım, bir kısmını başkalarından, olup bitenleri kendi gözleriyle görmüş olanlardan dinledim. Hatırladığım ve hayal ettiğim öykü şöyle:

1851 yılının sonundaydı.

Soğuk bir kasım akşamı, Hacı Murat, Çeçenlerin köyüne, her yanında tezek dumanı tüten, Ruslara düşman Mahket avul¹una¹ giriyordu.

Müezzinin tiz sesi henüz susmuştu. Tezek dumanı karışmış temiz, berrak dağ havasında bal peteğinin mini mini hücrecikleri gibi birbirlerine yapışmış daracık köy evlerinin

1 Kafkasya’da Müslüman köylerine verilen ad – ç.n.

avllarına dağılan ineklerin homurtusu ile kuzuların melemeleri arasında, birbirleriyle tartışan erkeklerin gırtlaktan gelen boğuk sesleri ve, aşağıda eşme başında toplanmış çocuklarla kadınların sesleri duyuluyordu.

Hacı Murat, şamil'in kahramanlığı ile tanınmış naibiydi. Köyden asla sancağını almadan çıkmazdı. Her zaman yanında onlarca müridi bulunurdu, bunlar çevresinde dolaşır, atlarının üzerinde onun şerefine çeşitli oyunlar yaparlardı. Fakat şimdi sırtındaki yamıya sarınmış, atkısıyla da yüzünü örtmüştü. Yamısının altından tüfeği görünüyordu, yanında da bir tek müridi vardı. Elinden geldiği kadar kimsenin dikkatini çekmemeye çalışıyor, yolda karşılaştığı insanları o hareketli kara gözleriyle dikkatle süzüyordu.

Hacı Murat, köyün ortasına gelince, meydana giden yola değil de, sola sapan daracık bir sokağa girdi. Bu yan sokakta adeta bir tümseğin içinde oyulmuş olan kulübelerden ikincisinin önüne gelince durdu, etrafına dikkatle baktı. Kulübenin önünde, saçağın altında hiç kimse yoktu. Yalnız, damda, daha yeni çamurla sıvanmış bacanın arkasında, sırtına bir gocuk almış biri, uzanmış, yatıyordu. Hacı Murat, atından inmeden damda yatan adamı kırbacının sapıyla hafifçe dürterek dilini şapırdattı. Gocuğun altından başında bir gece takkesi, sırtında da havı dökülmüş bir kaftan bulunan ihtiyar bir adam doğruldu. İhtiyarın kızarmış gözleri nemliydi, kirpikleri yoktu. Birbirine yapışmış gözkapaklarını iyice aabilmek için, gözlerini kırpıştırıp duruyordu.

Hacı Murat alışılmış selamı vererek:

– Selmn aleyküm... dedi.

Sonra atkısını açarak yüzünü gösterdi.

İhtiyar adam, Hacı Murat'ı tanıyınca dişsiz ağzıyla gülümsedi:

– Aleyküm selm! dedi.

Sonra o zayıf bacaklarının üzerinde doğrularak bacanın

yanında duran nalınlarını giymeye çalıştı. Onları giyince de, hiç acele etmeden, sırtına buruşuk gocuğunu giydi. Yavaş yavaş, dama dayalı olan merdivenden aşağı inmeye başladı.

İhtiyar adam giyinirken de, tahta merdivenden aşağı inerken de, kırışmış, güneşte yanmış ince boynunun üzerindeki başını sağa sola sallıyor, dişsiz ağzıyla durmadan birşeyler mırıldanıyordu. Aşağı iner inmez, misafirperver bir tavırla Hacı Murat'ın atına yaklaştı, bir eliyle dizginini, öbür eliyle de sağ üzeniği tuttu, Hacı Murat'ın güçlü müridi kendi atından çevik bir hareketle aşağı atlayarak ihtiyarı yavaşça yana doğru itti, onun yerine geçti.

Hacı Murat atından inip hafifçe topallayarak saçağın altına doğru yürüdü. İçeriden aceleyle, on beş yaşlarında bir çocuk çıktı, derin bir şaşkınlıkla, kapkara, parlak gözlerini gelenlere dikti.

İhtiyar adam Hacı Murat'ın önüne geçti, kulübenin kapısını gıcırdatarak açtı, çocuğa da:

– Camiye koş, babanı çağır! dedi.

Hacı Murat içeri girdiği sırada köy evinin iç kapısından yaşlıca, zayıf bir kadın çıktı. Ayağında lacivert bir şalvar, üzerinde sarı bir gömlekle kırmızı bir kaftan vardı. Elleri yastıklar taşıyordu. İkiye bükülmüş olarak odanın karşı duvarının dibine, misafirin oturabilmesi için yastıkları yan yana dizerek Hacı Murat'a:

– Gelişinle bize mutluluk getirdin! dedi.

Hacı Murat:

– Allah evlatlarını bağışlasın... diye karşılık verdi.

Yamçısını, tüfeğini, sonra belindeki kılıcı çıkarıp ihtiyara uzattı.

İhtiyar tüfekte kılıcı dümdüz sıvanmış, beyaz badanayla ter temiz boyanmış duvara, parıl parıl parlayan iki büyük leğenin arasındaki bir çiviye, ev sahibinin silahlarının yanına astı.

Hacı Murat belindeki tabancayı yokladı, Çerkez elbisesi-

nin önünü kapayarak duvarın dibinde dizili olan yastıklara yaklaştı, oturdu. İhtiyar da yanına gelip çıplak ayaklarıyla bağdaş kurdu, gözlerini kapadı, ellerini açıp avuçlarını yukarı doğru kaldırdı. Hacı Murat da aynı şeyi yaptı. İkisi de dualarını okudular, ellerini yüzlerine, sakallarına sürdüler.

Sonra Hacı Murat:

– Ne haber? diye sordu.

İhtiyar adam kırmızı, cansız gözleriyle Hacı Murat'ın yüzüne değil de göğsüne bakıyordu.

– Haber yok... dedi. Ben kovanların orada kalıyorum, oğlumu görmek için yeni gelmiştim, olup bitenleri o bilir...

Hacı Murat, ihtiyarın çok şey bildiğini, daha doğrusu kendisinin öğrenmesi gereken olayları öğrendiğini, ama söylemek istemediğini anladı. Başını salladı, sonra artık hiçbir şey sormadı.

İhtiyar adam kendi kendine konuşmaya başladı:

– İyi bir şey yok, yeni olan bir şey varsa da şu: Tavşanlar aralarında toplanıp kartalları nasıl kovacağız diye tartışıyorlar. Kartallar ise arka arkaya hepsinin üstüne söküyor...

İhtiyar bunu söyledikten sonra hırıltılı, öfkeli bir sesle:

– Geçen hafta Rus köpekleri Misitski'de saman yığınlarını tutuşturmuşlar. Allah belalarını versin!.. Gebersinler!.. diye söylendi.

İçeriye Hacı Murat'ın müridi girdi. İri, kuvvetli ayaklarıyla toprak zemin üzerinde yumuşak adımlarla yürüdü. Tıpkı Hacı Murat gibi sırtındaki yamçıyı, tüfeğini, sonra da kılıcını çıkardı. Üzerinde yalnız hançerle tabancasını bıraktı. Çıkardıklarını, gidip Hacı Murat'ın silahlarının asılı durduğu çivilere astı.

İhtiyar adam içeriye gireni göstererek:

– Bu adam kim? diye sordu.

Hacı Murat:

– Benim müridimdir... dedi. Adı Eldar.

İhtiyar adam:

– İyi öyleyse, dedi.

Sonra Eldar’a keçenin üzerinde, Hacı Murat’ın yanında yer gösterdi.

Eldar bağdaş kurup oturdu, koyun bakışlı güzel gözleriyle konuşan ihtiyara baktı. İhtiyar, bir hafta kadar önce kendi köylerinden yiğit birkaç delikanlının iki Rus askerini yakaladıklarını, birini öldürdüklerini, ötekini de Vedeno’ya, şamil’e gönderdiklerini anlatıyordu.

Hacı Murat anlatılanları dikkatlice dinliyor, arada bir gözlerini kapıya doğru çeviriyor, dışarıdaki seslere kulak kabartıyordu. Dışarıda, saçağın altında ayak sesleri duyuldu. Kapı gıcırdadı, biraz sonra da içeriye evsahibi girdi.

Evsahibi Sado, kırk yaşlarında bir adamdı. Küçük bir sakalı, uzun bir burnu vardı. Gözleri, kendisini koşup çağır-mış, sonra da babasıyla birlikte içeri girerek kapının yanında bağdaş kurmuş olan on beş yaşlarındaki oğlunun gözleri gibi kapkara, ama oğlunun gözleri gibi pırıltılı değildi. Kapının önünde ayaklarındaki ayakkabıları çıkardı, çoktandır tıraş edilmemiş, bu yüzden yavaş yavaş her yanında kara salar çıkmış ensesine başının üzerindeki yıpranmış eski kalpağını itti, peşinden Hacı Murat’ın karşısına oturup bağdaş kurdu.

O da ihtiyar adam gibi, önce avuçlarını yukarı doğru çevirerek ellerini açıp dua etti, yüzünü sıvazladı, ondan sonra konuşmaya başladı. şamil’in, Hacı Murat’ı l ya da diri olarak kendisine teslim edilmeleri için emir verdiğini, emri bildirmeye gelen habercilerin bir gün önce oradan ayrıldığını, halkın şamil’in emri dışına çıkmaktan korktuğunu anlattı. Bu yüzden çok ihtiyatlı davranmak gerektiğini de söyle-di.

– Benim evimde bulunan bir *kunak*² ben sağ olduğa hiç kimse bir şey yapamaz. Ama, kırlarda durum ne olur, işte bunu iyi düşünmek gerek, dedi.

2 Misafir.

Hacı Murat, Sado'nun sözlerini dikkatle dinliyor, konuşulanları kabul ettiğini belirtmek için başını sallıyordu. Sado konuşmasını bitirince:

– Tamam, dedi. Şimdi Ruslara birini göndermeli. Bir mektup yazmalı onlara. Mektubu müridim götürür; yalnız, bir kılavuz bulmalı...

Sado:

– Kardeşim Bata'yı göndeririz, diye teklif etti.

Sonra oğluna doğru döndü:

– Git Bata'yı çağır, dedi.

Çocuk sanki yaylıymış gibi yerinden fırladı; çevik, sağlam bacaklarını hızla oynatarak, elini kolunu sallaya sallaya dışarı çıktı. On dakika kadar sonra da, yanında, yüzü güneşten kararmış, derisinin üzerinde damarları kabarık kabarık görünen kısa bacaklı bir Çeçen'le döndü geldi. Çeçen'in üzerinde artık her yanı açılmaya, saçaklanmaya başlamış sarı bir Çerkez elbisesi vardı. Kol ağzındaki püsküller bile kopmuştu. Dizlerine kadar gelen çizmelerinin üst kısmını da aşağı doğru kıvrırmıştı. Hacı Murat içeri girenin selamına karşılık verdi, sonra hiç vakit kaybetmeden, sordu:

– Sen benim müridimi Rusların yanına götürebilir misin?

Bata neşeli bir tavırla:

– Götürürüm... dedi. Her şeyi yapabilirim ben!.. Bunu benden başka hiçbir Çeçen yapamaz! Başkasına baksan, her şeyi yaparım der, söz verir, hiçbir şey yapamaz! Ben yaparım...

Hacı Murat:

– İyi öyleyse, dedi. Emegine karşılık sana üç teklik veririm.

Bunu söylerken parmaklarından üçünü yukarı doğru kaldırmıştı. Bata, Hacı Murat'ın ne demek istediğini anladığını belirtmek için başını salladı. Yalnız, gene de kendisi için, onun vereceği paranın değil, ona hizmet etme şerefini kazanmanın önemli olduğunu da belirtmekten geri kalmadı.